

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ УСПІШНОГО УКРАЇНСЬКОГО ТУРИСТИЧНОГО СЕЛА

RURAL GREEN TOURISM AS THE MAIN INSTRUMENT IN THE CREATION OF SUCCESSFUL UKRAINIAN VILLAGE

УДК 338.24:640.41(045)

Язіна В.А.

здобувач

Причорноморський науково-дослідний
інститут економіки та інновацій

Ткач В.О.

д.е.н., професор кафедри міжнародного
туризму, готельно-ресторанного бізнесу
та мовної підготовки

Університету імені Альфреда Нобеля

Кожушко С.П.

д.пед.н., професор,

завідувач кафедри міжнародного
туризму, готельно-ресторанного бізнесу
та мовної підготовки

Університету імені Альфреда Нобеля

Стаття присвячена засадам функціонування та розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Розглянуто актуальність створення власної зеленої садиби та обґрунтовано популярність сільського зеленого туризму в Україні як пріоритетного напрямку розвитку економіки країни та українського села. Визначено діяльність держави в управлінні сільським зеленим туризмом. Особлива увага приділена визначенню сільського зеленого туризму як основного фактору розвитку внутрішнього туризму.

Ключові слова: сільський зелений туризм (СЗТ), сільська садиба, Спілка сільського зеленого туризму України, агрооселя, особисте селянське господарство, гостинність.

Стаття посвящена основам функционирования и развития сельского зеленого туризма в Украине. Рассмотрена актуальность создания собственной зеленой усадьбы и обоснована популярность сельского зеленого туризма в Украине как приоритетного направления развития экономики страны и украинского села. Определена деятельность государства в управ-

лении сельским зеленым туризмом. Особое внимание уделено определению сельского зеленого туризма как основного фактора развития туризма.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм (СЗТ), сельская усадьба, Спилка сільського зеленого туризму України, агрооселя, личное крестьянское хозяйство, гостеприимство.

The article is devoted to fundamentals of functioning and development of rural green tourism in Ukraine. The relevance of the creation of private green homestead has been discussed and the popularity of rural green tourism in Ukraine as one of priority directions in the development of both country economy and Ukrainian village has been grounded. The role of state in rural tourism management has been defined. Special attention was paid to the description of rural green tourism as the main factor in the development of domestic tourism.

Key words: rural green tourism, rural homestead, the Union of rural green tourism of Ukraine, agro-homestead, agro-tourism, private farming household, hospitality.

Постановка проблеми. В умовах нестабільного розвитку ринкової економіки нашої країни сфера гостинності стає важливою та пріоритетною соціально-економічною ланкою. Одним із сучасних напрямів у сфері гостинності є сільський зелений туризм. Така тенденція підтверджується також і тим, що все частіше в сфері гостинності сільський зелений туризм стає об'єктом наукових досліджень, але сьогодні державна діяльність не сконцентрована свою увагу на тенденціях розвитку сільського зеленого туризму, активне функціонування якого могло би значно поліпшити стан туризму та соціально-економічне становище сільської місцевості й українського села.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем сільського зеленого туризму зробили такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Л.Г. Агафонов, О.О. Бейдик, П.В. Гудзь, П.А. Горішевський, В.П. Васильєв, Ю.В., Н.М. Загайна, В.А. Квартальнов, В.Ф. Кифяк, Н.Н. Кузнєцова, В.В. Рибак, С.М. Олексюк, В.Д. Пепеля, О.І. Трембіцька, В.О. Ткач, В.І. Цибух, І.М. Школа та ін.

Предметом дослідження є галузь сільського зеленого туризму в Україні.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити стан та перспективи розвитку туристичного бізнесу в секторі сільського зеленого туризму України.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні туризм став провідною сферою в економіці сучасних європейських країн, адже з кожним роком доходи від туристів суттєво збільшуються. Адміні-

страція Державної прикордонної служби та Міністерство економічного розвитку наводять такі статистичні дані, у яких проаналізовані туристичні потоки України в період за I півріччя 2017 року. В 2017 році з січня по червень Україну відвідало 6,3 млн. осіб, за аналогічний період 2016 року ця кількість збільшилася на 8,7%. Згідно з ЮНВТО (Всесвітня туристична організація), особи, які перетинають кордон зі приватною, діловою, службовою, релігійною метою або туристичною та навчальною, а також із метою спортивного та культурного обміну, транзиту тощо, теж зараховуються до числа туристичних потоків. А отже, туристи, які вказують як мету своєї подорожі «приватну мету», також належать до загального числа туристичних потоків. I півріччя 2017 року показує ріст на 300 тис. туристів, що подорожували «з приватною метою», порівняно з періодом з січня по липень 2016 року.

З січня по липень 2017 року, як свідчать дані Адміністрації Державної прикордонної служби, з метою «туризм» Україну відвідало 19,2 тис. осіб. Туристичні потоки розраховуються за цифрами, які надають громадяни на пунктах перетину державного кордону, а отже, ця статистика не відображає реальної кількості осіб, що перетнули кордон. Крім того, термін «турист» містить значно ширше коло осіб, ніж тих, які вказують метою своєї подорожі «туризм», тому інформація за туристичною метою у дійсності не відповідає реальній цифрі туристичних потоків, що перетнули кордон України [1].

За I півріччя 2017 року Україну відвідало 6,3 млн. туристів, що на 8,7% більше аналогічного періоду за 2016 рік (5,8 млн. осіб). Адміністрація Державної прикордонної служби України стверджує, що за 2016 рік до України завітало 13,6 млн. туристів, цей показник збільшився на 5,6% порівняно з 2015 роком. Щорічно кількісна характеристика туристичних потоків в Україну демонструє позитивну динаміку.

Варто зауважити, що у більшості розвинутих європейських країн внутрішній туризм займає провідне місце, оскільки жителі тієї чи іншої країни прагнуть насамперед ознайомитися зі своєю країною, а тільки після цього вивчати культуру й історію інших країн. З активним розвитком туризму в Україні з'являються нові його тенденції, наприклад такі, як СЗТ (сільський зелений туризм), що не тільки є фактором розвитку внутрішнього туризму, а і забезпечує вирішення проблем соціально-економічного характеру у сільській місцевості. З кожним роком в Україні зростає попит на цей вид туризму, оскільки це більш заощадливий відпочинок порівняно з відпочинком за кордоном.

Аналізуючи вітчизняний ринок туризму та галузі гостинності, необхідно зазначити, що Україна сьогодні займає одне з останніх місць серед європейських країн за рівнем розвитку туризму. Нині нестабільний розвиток туризму уповільнюється низкою негативних факторів, таких як нерозроблена нормативно-правова база; відсутня легітимна стратегія розвитку галузі; нестабільна економічна та політична сфери у країні; обмежена кількість інвестиційних ресурсів; непрозора та прихована процедура отримання ліцензій, дозволів; військова агресія та ін.

Актуальною проблемою є розроблення нормативно-правових актів та регіональної програми розвитку туризму, що створить ефективну внутрішню управлінську політику регіону. Успішне функціонування галузі туризму вимагає пошуку нових шляхів підвищення ефективності їхньої діяльності та впровадження нових ідей та розробок.

Становлення та розвиток СЗТ необхідно розглядати як комплекс заходів, спрямованих на мобілізацію його конкурентних переваг, що проявляється у підвищенні рівня зайнятості населення, зменшенні трудової міграції, в тому числі молодіжної, посиленні ділової активності, покращенні фінансових показників села та формуванні позитивного туристичного іміджу українського села тощо. Останнім часом в туристичну моду увійшло таке поняття, як сільський зелений туризм, що привернуло до себе неабияку увагу та отримало велику кількість шанувальників цього виду відпочинку.

Поняття СЗТ (сільський зелений туризм) вважається досить відомим терміном, основним

завданням СЗТ є надання послуг гостинності особам, що відпочивають у сільській місцевості, за допомогою використання власної садиби, продуктів свого домашнього господарства та трудових ресурсів, що надаються членами родини та господарем садиби. Сільська садиба – це житлова споруда, що має присадибну земельну ділянку, в якій на постійній основі проживає господар садиби та члени його родини, яким вона належить по праву власності. Найголовнішим здобутком своєї діяльності Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні вважає розуміння сутності та прийняття користі суспільством від сільського зеленого туризму. Не винятком є той факт, що СЗТ як форма діяльності сільського типу населення та форма відпочинку міського типу населення розповсюдилася на значній частині сільської місцевості України. Сьогодні не тільки закордонні джерела, а й власний досвід доводить той позитивний вплив, який здійснює сільський зелений туризм на благоустрій села, на зайнятість сільського населення, його рівень обізнаності та на вирішення соціальних і економічних проблем села [2].

Все більше сьогодні, особливо у жителів мегаполісів, набуває популярності такий різновид відпочинку, як СЗТ. СЗТ як популярна течія відкриває все більше нових можливостей сучасного відпочинку.

Український бізнес сільського зеленого туризму у сфері гостинності з метою «туризм» особливо актуальна можливість підняти рівень життя українського села. За останні роки незалежності нашої країни українське село зазнало негативних змін, що зумовлені насамперед урбанізацією. У сільській місцевості зменшилася кількість трудової зайнятості населення, зріс рівень безробіття, знизився рівень добробуту тощо. Тобто за допомогою становлення та розвитку туристичного бізнесу у селі, такого як СЗТ, можна покращити матеріально-фінансове становище українського села, а також підняти культурний рівень.

В умовах світової економічної кризи сільський зелений туризм може отримати новий поштовх для подальшого розвитку, адже чимало громадян нашої країни обиратимуть для активного відпочинку Українські Карпати, Подільські чи Наддніпрянські регіони, а не надто дорогі закордонні об'єкти на розрекламованих міжнародних маршрутах.

Згідно з визначенням Спілки сприяння сільського туризму в Україні, агрооселя – це приміщення житлового типу яке розташоване в межах сільської місцевості, до його складу входить не більше 5 кімнат, воно відповідає вимогам категорії житла, пристосованого до проживання відпочиваючих, і знаходиться у розпорядженні особи на правах права власності, сфера діяльності якої пов'язана з сільськогосподарським, соціальним чи туристичним сектором економіки.

Спілка сприяння розвитку СЗТ в Україні відіграє важливу роль у розвитку цієї сфери. Апарат управління цієї організації затвердив спеціальну програму що має назву добровільної категоризації у сфері СЗТ «Українська гостинна садиба». Держава підтримує розвиток особистих сільських господарств відповідно до загальнодержавних і регіональних програм. Відповідно, кошти нараховуються з державного чи місцевого бюджету згідно з порядком, встановленим законом. Особисте селянське господарство являє собою господарську діяльність (господарювання), ведення якого не передбачає оформлення приватного підприємства особою індивідуально або особами, які мають сімейні чи родинні відносини і мешкають спільно, маючи на меті збільшення спільного бюджету, використовуючи для цього різні методи: виробництво, переробку, реалізацію сільськогосподарської продукції та надання послуг із використання майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері СЗТ [2].

Особисті селянські господарства з боку держави підтримуються та регламентуються відповідно до загальнодержавних і регіональних програм розвитку за рахунок державного і місцевих бюджетів відповідно до встановленого законом порядку.

Згідно із загальнодержавними програмами, Кабінет Міністрів України у процесі підготовки проекту Державного бюджету України щорічно виділяє відповідні фінанси на підтримку особистих селянських господарств.

На підтримку особистих селянських господарств виконавча влада та органи місцевого самоврядування згідно з регіональними програмами щорічно виділяють кошти в проекти місцевих бюджетів [3].

Бізнес у галузі сільського зеленого туризму в Україні має великі можливості функціонування та розвитку. На цьому етапі в Україні створена «Українська мережа сільського розвитку» з метою поліпшення соціально-економічного розвитку, що поєднує у собі і мету покращення розвитку зеленого туризму. Місія мережі: мережа сільського розвитку прагне сформувати у суспільстві бачення і створення такого майбутнього сільської місцевості України, як сільські мальовничі території, що можуть запропонувати широкий спектр працевлаштування для постійної зайнятості населення та можливостей для отримання високих доходів, поліпшення якісного рівня життя для своїх громадян і сталого використання та охорони українських родючих земель та інших природних благ. Мета мережі: створити платформу для навчання та взаємного обміну отриманими знаннями і досвідом між організаціями й установами (створення синергетичного та мультиплікативного ефекту), які беруть участь у створенні

та реалізації політики СЗТ, програм і проектів. Українська мережа сільського розвитку прагне до постійного підвищення якості, ефективності та продуктивності наявних сільськогосподарських ресурсів у межах інтересів сільського населення та сталого розвитку сільських місцевостей України. Мережа постійно збільшує людський і соціально-економічний капітал для реалізації цієї мети, поєднуючи різні професійні навички, компетенції, зв'язки та кваліфікацію [4].

Пріоритетність розвинутого українського СЗТ формується за допомогою нагальної необхідності обов'язкового розв'язання проблем соціально-економічного характеру сучасного українського села, що передбачає відновлення трудових ресурсів, припинення постійної тенденції безробіття, міграційних потоків, підвищення матеріального стану сільського населення. СЗТ розглядається як важливе явище сучасності, підпорядковане діям об'єктивних законів щодо суспільного розвитку, підвищення зайнятості населення. Враховуючи ці аспекти, можна розробляти пізнавальні програми, які будуть включати ознайомлення з історико-культурною спадщиною регіонів та з об'єктами природно-заповідного фонду, розробляти маршрути «екологічних стежок», організувати збір лікарських трав туристами [5].

Нині СЗТ України поділяється на 3 різновиди:

– агротуризм – вид СЗТ, що характеризується пізнавальним та відпочинковим характерами, пов'язаний з використанням сільських господарств населення або сільськогосподарських установ і їх земельних угідь та інших сільськогосподарських ресурсів, що не використовуються певний час (тимчасово) в аграрній галузі. Агротуризм може не мати обмеження на навантаження сільської території і регламентування різних видів розважального відпочинку;

– відпочинковий – функціональний розвиток відпочинкового СЗТ можливий за умови капітального житлового фонду в особистих селянських господарствах, сільській громаді та наявних рекреаційних, природних, культурно-побутових, історико-архітектурних та інших надбань тієї чи іншої сільської місцевості;

– екотуризм – вид СЗТ науково-пізнавального характеру, що притаманний сільським місцевостям і селам, що територіально знаходяться у межах природно-заповідного фонду, де за законом установлені певні обмеження щодо сільськогосподарських навантажень на територію та регламентовані види розважального відпочинку [6].

Актуальною правовою підтримкою СЗТ сьогодні є створення організаційного механізму управління, а також підтримка з боку держави та підтримка органами місцевого самоврядування у вирішенні таких проблем, як:

1) створення нормативно-правової бази;

2) здійснення активних заходів, які сприятимуть підтримці та просуванню СЗТ на внутрішньому та міжнародному рівні;

3) створення організаційного апарату управління СЗТ на регіональному рівні і забезпечення фінансової підтримки з боку держави нових видів СЗТ, таких як агротуризм, екотуризм та відпочинковий туризм [7].

Успішний розвиток сільського зеленого туризму та популяризація його сучасних різновидів позитивно позначиться на підвищенні рівня життя в селі, підвищенні працездатності за допомогою створення додаткових робочих місць, збереженні заповідних природних зон, відродженні традицій та народного ремесла, підвищенні рівня знань місцевого населення та туристів. Успішне функціонування та розвиток СЗТ може відобразитися у вигляді додаткового прибутку у бюджети обласного та місцевого рівнів.

Українське село має багаті історико-культурні ресурси, культурний колорит, самобутній побут, мальовничі ландшафти; наділене сприятливими лікувально-рекреаційними ресурсами, яким властива здатність відновлювати і розвивати духовні та фізичні сили людини. Українське село зосереджує в собі достатній індивідуальний житловий фонд та добрих і працьовитих людей. Водночас гострою проблемою багатьох сіл є нестача робочих місць, ріст надлишку робочої сили, яка не зайнята у сільськогосподарській діяльності.

Сучасне суспільство сьогодні формує розуміння СЗТ як специфічного та нового виду відпочинку у селі з широкими можливостями використання сільськогосподарських угідь (природний, матеріальний і культурний потенціал села). Більшість розвинених країн розглядає СЗТ як невід'ємний складовий компонент комплексного соціально-економічного розвитку села та як один з інструментів розв'язання численних проблем села [8].

Отже, сільський зелений туризм – це сучасна тенденція у туристичній сфері, що характеризується наданням послуг гостинності туристам, що надаються господарем агрооселі (особисте селянське господарство), яка знаходиться у сільській місцевості.

У професійному туристському бізнесі сільський зелений туризм як дуже дохідний вид діяльності займає свою визначену нішу на світовому туристському ринку і має немалі обсяги продажів та залучення туристів. Треба зазначити, що сільський зелений туризм в Україні розвивається нерівномірно: найбільше сільських садиб та агроосель припадає на Західну та Південну частини України. Якщо розглядати Південний регіон України як провідний напрям розвитку СЗТ (на прикладі Запорізької, Херсонської та Миколаївської й Одеської областей), можна зазначити, що названі вище області мають всі перспективи для успішного роз-

витку СЗТ. У табл. 1 зазначена кількість садиб в Одеській, Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях за 2013–2016 роки.

Таблиця 1
Кількість садиб в Одеській, Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях за 2013–2016 роки

Назва області	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Одеська	40	42	41	46
Херсонська	9	8	13	15
Миколаївська	8	7	10	10
Запорізька	36	35	40	41

Джерело: таблиця створена за даними Державної служби статистики України [9]

Лідируючі позиції займають Одеська та Запорізька області. Одеська область займає перше місце за кількістю офіційно зареєстрованих садиб СЗТ – 46 одиниць, друге місце посіла Запорізька область – 41 одиниця, третє – Херсонська область – 15 одиниць, четверте – Миколаївська – 10 одиниць.

Динаміка кількості садиб в Одеській, Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях за 2013–2016 роки показана на рис. 1.

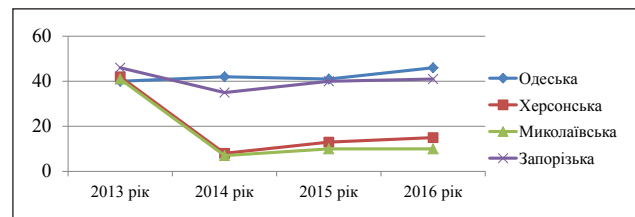

Рис. 1. Динаміка кількості садиб в Одеській, Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях за 2013–2016 роки

Джерело: таблиця створена за даними Державної служби статистики України [9]

Якщо звернути увагу на кількісну динаміку зелених садиб, то чітко видно, що вона позитивна, адже з кожним роком кількість зелених садиб в кожній із зазначених областей збільшується. Але, незважаючи на досить різні показники, всі ці області суттєво обігнали інші південні області, оскільки мають вихід до Азовського та Чорного морів. Варто також відмітити позитивну динаміку надходження туристичного збору до місцевих бюджетів, що зазначена в табл. 2.

Зрозуміло, що змагатися з показниками популярних європейських країн, де сільський зелений туризм вважається прогресивним видом туризму, наша країна поки що не здатна, проте за значущістю СЗТ стає все більш важливим і дуже перспективним напрямом сучасного вітчизняного туристичного бізнесу.

За даними Державної фіскальної служби України, обсяг надходжень від сплати туристич-

Надходження туристичного збору до місцевих бюджетів за 2014–2016 роки

Назва області	2014	2015	2016	Частка, %	Приріст 2016/2015
Запорізька	1410,8	1565,3	2070,8	3,8	↑ 32,3 %
Миколаївська	457,5	753,1	1155,3	2,1	↑ 53,4 %
Одеська	2725,3	4865,2	7336,3	13,6	↑ 50,8 %
Херсонська	793,2	1074,7	1888,4	3,5	↑ 75,7 %

Джерело: таблиця створена за даними Державної фіскальної служби України

ного збору у 2016 році становив 54,1 млн. грн., що на 45,7% більше, ніж у 2015 році. При цьому його обсяг у 2015 році порівняно з 2014 роком зріс на 49,9%.

СЗТ – специфічна галузь економічної діяльності будь-якої сучасної європейської країни через сильний вплив та взаємодію сфери громадськості і конкурентного споживчого тиску. Але СЗТ містить такі негативні фактори, як:

- відсутність можливості навести туристу історичну довідку про певну сільську місцевість та давні місцеві традиції;
- низький рівень знань та досвіду в туристичній діяльності;
- недовіра сільських мешканців та відсутність бажання обслуговувати туристів – соціальний бар'єр;
- недостатній рівень комфорту (побутові умови);
- нестабільний попит на туристичні послуги (сезонність);
- висока конкурентність туристичних послуг;
- нестабільна соціально-економічна ситуація в країні тощо.

Висновки з проведеного дослідження. СЗТ в Україні як один із туристичних напрямів можна визначити як великий відкритий соціально-економічний механізм, що складається зі взаємозалежних і взаємодіючих під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів елементів, таких як власне селянське господарство, туристи, господарі, інфраструктура села й інші структурні утворення й елементи, діяльність яких спрямована на надання послуг туристам відповідно до їхніх потреб і можливостей на основі чинних норм і правил. У процесі обслуговування туристів у межах СЗТ управління власним господарством відіграє особливо важливу роль і набуває специфічних рис, що дає змогу виділити особисте селянське господарство як головний складник індустрії СЗТ.

Але, незважаючи на те, що сільський зелений туризм розвивається нерівномірно і має низку негативних факторів, він має вагоме соціально-економічне значення. В Україні сільський зелений туризм поступово набуває важливого значення у вигляді соціально-економічного чинника, що

активно розвивається, проявляючи свої можливості. СЗТ створює робочі місця у сільській місцевості, тим самим мінімізує кількість непрацюючих у сільському господарстві, сприяє використанню туристичних та природних ресурсів, збільшує можливості відпочинку середнього достатку населення. Механізм, який впливає на розвиток СЗТ, можна визначити об'єктивними факторами, що вже сформовані історично відповідно до розвитку суспільства, і такими, що цілеспрямовано регулюють саме туристичну діяльність. З огляду на всі фактори, сільський зелений туризм має значні переваги та можливості для функціонування і розвитку, а полем його реалізації є українське село та сільська місцевість і довкілля, що їх оточує.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна прикордонна служба України. URL: <http://dpsu.gov.ua/>
2. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. URL: www.greentour.com.ua.
3. Закон України «Про особисте селянське господарство» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 29, ст. 232).
4. Українська мережа сільського розвитку. URL: <http://urdn.org/>.
5. Рибак В.В. / Трембіцька О.І. Розвиток зеленого туризму в Україні / В.В. Рибак, О.І. Трембіцька // Агропромислове видавництво Полісся. Серія Економіка. Вип. 6. 2013. С. 137–138.
6. Горішевський П.А. / Васильєв В.П. / Зінько Ю.В. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності / П.А. Горішевський, В.П. Васильєв, Ю.В. Зінько // Івано-Франківськ: Місто-НВ. 2003. С. 148.
7. Загальндержавна програма розвитку малих міст, затверджена Законом України від 04.03.04 h/ № 1580-IV.
8. Олексюк С.М., Пепеля В.Д., Загайна Н.М. Концепції розвитку зеленого туризму в регіоні / С.М. Олексюк, В.Д. Пепеля, Н.М. Загайна // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. 2010. Вип. 3. С. 165–169.
9. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Державна фіскальна служба України URL: <http://sfs.gov.ua/>.